

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1994 m. gruodžio mėn. 10 d. / December 10, 1994

Nr. 240 (44)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Ar galima kalbėti apie savo skriaudas?

Kitas tik pasijuoks iš mano naivumo. Sakys, ne tik galima, bet ir privaloma. Trečias pridurs, kad iš to jokio naudos. Antai lietuvių tremtiniai — kiek knygų apie savo skriaudas prirašė! Kiek išėjo, o kiek dar stalčiuose pūsta. Kokia iš to nauda? Jaunimui jos jau pabodo.

Profesorius Rimvydas Šilbajoris vienam pokalby man labai rimai įrodinėjo, kad jeigu lietuviai kuo nors ir gali nustebinti pasaulį, tai nebe savo rimtimi, kažkuo panašiu į M. K. Čiurlionio „Tylą“, „Ramybę“.

Jaunas literatūrologas vakare per radiją man kalė atvirkščiai. Girdi, panašus lyrizmas tėra nesubrendusių tautų sąmonės požymis. Subrendusios tautos (norvegai, švedai, etc.) gelbstisi kaudumu, šurkščių humoru, riebiais anekdotais.

Tai kaip čia yra iš tikrųjų? Ar ištis tie lietuviai nelyg kokios žaliuokės jaunam pušynėly? Kitos tautos — kaip baravykai ar raudonviršiai, o čia viskas — vien paviršiai, paviršiai...

Prisiminiau staiga, kad yra pasaulyje tokia tauta kaip žydai. Kam, kam, o lietuviams tikrai gerai pažįstama ir nesvetima. Sena jina ar jauna? Kodėl žydai tiek amžių kalba, kala pasauliui apie savo skriaudas (iki paskutinio sukrečiančio spektaklio pagal Grigorijaus Kanovičiaus romaną *Nusišypsok mums, Viešpatie!*)?

Ne man į visus klausimus atsakyti. Man aišku tik viena: pasakyta, apreiškta pasauliui skriauda išvaduota. Tai yra gal pats geriausias vaistas. Šitą tiesą Gotland'o saloje patvirtino ir šviesaus proto Jonas Pajaujis, buvęs Stutthof'o kalinys. Sako, išėjęs į laisvę, po karo labai ilgai negalėjęs atsipeikėti, dirbti, miegoti. Palengvėjo tada, kai viską išrašė.

Ar čia kas nors itin nauja pasaulyje pasakyta? Raštas išvaduoja žmogų, duoda jėgų gyventi. Man regis, jeigu labiau paisytume šios elementarios tiesos, mažiau būtų kalbų apie literatūros nereikalingumą, apie skaitytoją ir tiražus. Problema: kiek mes patys, lietuvių rašovai ir rašovės, norime, drįstame, kiek esame pasiruošę ir pasiryžę šitam išsivadavimui?

Šitiek metų dainuota pakeltu balsu! Pesimizmas buvo vienas

smertiniausių dalykų kūryboje: — Viskas gerai, bet kodėl taip liūdna. Negi nematote nieko šviesesnio mūsų gyvenime?

„Gerbiamas Sigitai, Jūs matote tikrai vieną, tamsiąją mūsų gyvenimo pusę.“ — čia iš laiškelio, kurį išsaugojau. Rašiusioji buvo uoli komunistė, dabar tokia pat uoli katalikė, bet jaunimą plaka dėl to paties beviltiškumo. Ar dabartinis jaunimas nepatiria skriaudų?

Skriauda yra skriauda. Antai moterų judėjimo dalyvės visame pasaulyje platina anketa, kurioje pagrindinis klausimas: gal ankstyvojoje kūdikystėje (taigi vos ne lopšy) kas nors jus nuskrizdė seksualiai? Ne veiksmu, tai žodžiu, užuomina, nešvankiom kalbom... Iš čia paskui brėžiama charakterio, elgsenos, laikysenos paradigma.

„Bernai kaip meitėliai, galėtų eiti kuolų tašyt, o poeziją lai sau kuria paliegėliai, nukaršėliai arba tie, kuriems nuvažiavęs stogas...“ (iš Leonido Jakimavičiaus raštų).

Pasakyta daug tiesos, bet gal ir per smarkiai. Ar apie daugelį lietuvių klasikų galėtume atsiliepti kaip apie kokius „nesveikuolius“? Baranauskas, Maironis, Binkis, Miškinis... Daugelis galėjo ir kuolą tašyt, ir eiles rašyt.

Vieną kartą besiginčijant apie Marcel Proust'o sveikatą, mano bičiulis gerai replikavo (tada didelis lietuvių romanistas įrodinėjo, kad Marcel Proust'ą reikėdavo nunešt ir pasodint ant puodelio, toks paliegėlis buvęs...): „Matyt, ne apie tą sveikatą čia kalbama...“

Begalinis noras išeit iš savo vienatvės, neviltingos, iš kalėjimo, iš skriaudos, kuri kartais beveik neįvardijama, gena žmogų į šviesą, raštą, gyvenimą ir sveikatą.

Dabar aš galvoju, kad tai ir yra didysis literatūros kontekstas. Bėda ta, kad ne viena ir ne dvi lietuvių rašytojų generacijos rašė ne dėl to ir ne taip. Rašė, kad išeitų, kad būtų garbės, pinigų, savotiško įteisinimo hierarchijoje.

Toks rašytojo tipas klestėjo nuo Rygos iki Vladivostoko. Dabar jie norėtų, kad viskas būtų, kaip buvo.

— Kam jūs aitrinat senas žaizdas? Lyg mūsų kas neskriaudė? Čia logika beveik kaip kariuomenė — pirmiausia gauni į snukį

IX JAV ir Kanados lietuvių teatro festivalis

RIMAS ČERNIUS

Juoda šmėkla ir balta šmėkla skraidžioja po tamsias kapines. Švilpia vėjas. Juodi kryžiai ant baltų antkapių. Taip Čikagos „Vaidilutės“ teatras nutarė papurtinti publiką ir pradėti Devintą JAV ir Kanados lietuvių teatro festivalį Čikagoje šių metų lapkričio 25 dieną.

„Vaidilutė“

Juozas Ivanauskas įscenizavo dvi Anton'o Čechov'o apysakas. Čechovas turbūt yra labiausiai statomas rusų dramaturgas Amerikoje, bet jo vaidinimai reikalauja nemažos aktorių sudėties ir didelio aktorių patyrimo. Prisimename Vilniaus Jaunimo teatro „Dėdės Vanios“ spektaklius Čikagoje per Tarpautinį teatro festivalį 1988 metais. Ivanausko įscenizuotų vaidinimų apimtis buvo daug siauresnė. Abu vaidinimus galima vaizdeliais vadinti. Pirmasis — „Negeras darbas“ vaizdavo dviejų vyrų susitikimą kapinėse nakties metu. Kapinių sargą vaidino Aidas Palubinskas, o maldininką Teodoras Dobrovolskis. Palubinskas iš pradžių piktas, išplūsta maldininką, išvadinamas jį girtuokliu, vagim. O maldininkas Dobrovolskis kukliai ir švelniai atsiprašinėja. Tačiau maldininkas įtikina piktą sargą jam parodyti kelią iš kapinių. Kai abu atsiduria už vartų, pasirodo, kad maldininkas yra tikrai vagis, kuris sargą apgavo. Sargas pirmieji išmetinė jį į kuolą tašyt, ir eiles rašyt.

Antras vaidinimas buvo pasigardžiavimas. Du veikėjai: 52 metų viengungis, kuris ieško žmonos, ir piršlė, kuri žada jam

žmoną pritaikyti. Abu rusai, bet iš pradžių veiksmas turi ispanišką atspalvį. Groja tango muzika, visur raudona spalva. Viengungis aiškina piršlei, kokios žmonos jam reikia, o ji su juo flirtuoja, rodo dvi lėles: šviesiaplaukę ir tamsiaplaukę. Viengungis aiškina, kad jis griežtas, rimtas ir blaivininkas. Tačiau po kelių tango šokių ir kelių stiklinaičių „vodkos“ viengungiui atsiveria akys ir jis nutaria, kad pati piršlė jam būtų gera žmona, tad jai pasiperša.

Aidui Palubinskui čia teko sunkiausia rolė. Jam dar toli 52 metai, bet jam pavyko pagauti patetiško ruso viengungio elgseną. Dalia Kučėnienė mokėjo su juo flirtuoti. Visuomet buvo jaučiama, kad ji vedžioja vargšą viengungį už nosies, kol jį nustebina jo pasipiršimas. Vaidinimas buvo ištęstas pokštas. Kai kur buvo jausti, kad muzika, šokiai ir pauzės ištęsia veiklą, kad jis neatrodytų toks trumpas. Režisierius parinko lėtą, forsuoatą kalbėjimo būdą, kuris išlaikė vaidinimo vientisumą.

„Aukuras“

Keistu sutapimu, antras spektaklis keliais atžvilgiais buvo panašus į „Vaidilutės“ teatro du vaidinimus. „Negeras darbas“ prasidėjo kapinėse, o „Gera pabaiga“ turėjo ispanišką atspalvį. Hamilton'o „Aukuras“ pastatė Federico Garcia Lorca „Bernardos Albos namai“. Ši drama vyksta Ispanijos kaime, prasideda laidotuvių gedulu. „Geros pabaigos“ viengungis ieško žmonos, o Bernardos Albos penkis dukters nori ištėkėti, ir bent trys geidžia to paties vyro.

Dramos intriga sukelia penkių Bernardos Albos dukrų noras išsilaisvinti iš motinos tvirtos ir

Dalia Kučėnienė Čikagos „Vaidilutės“ spektaklyje — įscenizuotoje Anton Čechov'o komedijoje „Gera pabaiga“, režisuotoje Juozo Ivanausko. Jono Tamuličiaus nuotrauka

griežtos rankos. Pagal motiną, žirgas turi būti laisvas, o kumelaitės surištos. „Žirgas“ tai vyras Pepe, kuris scenoje nesirodo. Jis žada vesti vyriausią, 40 metų turinčią seserį Augustiją, bet lankosi pas jauniausiąją Adelą. O kita sesuo, Martirija, irgi jo geidžia. Motina nenori to matyti ir laiko savo dukras „surištas“, kiek gali. Motinos užsispyrimas priveda prie tragiškos dramos pabaigos.

Džiugu vėl matyti Eleną Dauguvietę-Kudabienę scenoje. Ši patyrusi aktorė laisvai laikėsi scenoje, raiškiai kalbėjo, įtikinamai vaidino. Nenuostabu, kad didžiausi publikos plojimai buvo jai. Ji vaidino tarnaitę Ponsiją. Atrodytų, kad nedidelė rolė. Tačiau išėjo priešingai. Dauguvietės rolė vienijo visą veiklą ir sto-

jo priešingybę išdidžiai, griežtai ir užsispyrusiai Bernardai. Bernarda vaidino Marija Kalvaitienė, kuri gerai pagavo Bernardos išdidumą ir užsispyrimą. Šios dvi patyrusios aktorės buvo šios dramos ašys. Iš dukrų ryškiausiai pasirodė Genovaitė Liaukienė, vaidinusi jaunesnę seserį Adelą, ir Alina Žilvytienė, vaidinusi vyresniąją Augustiją.

Garcia Lorca vaidinimo pastatymas yra sunkus užsimojimas. Pagauti visą kaimo gyvenimo slepiančią nuotaiką ir jaunų moterų tragišką gyvenimą yra nelengvas darbas. Dramos tragiška pabaiga šiame pastatyme neįtikino ir ne-nubloškė publikos taip, kaip dramaturgas būtų norėjęs. Sunku perteikti tą tragizmą 1936 metais parašytoje dramoje. Kai kur šiame pastatyme buvo nesklandu-

mų. Kai kada viena aktorė užkirsdavo kitai žodžius. Tačiau aplamai reikia sveikinti „Aukuro“ teatrą, išdrįsusį statyti gilią, svarbią dramą.

„Aitvaras“

Feliksas Jokubausko komedijoje „Paskutinis iš Varlynės“ didžiausią juoką sukėlė viena scena pirmame veiksmo. Du draugai, Mykolas ir Juozapas, betuštindami buteliuką, savo patogumui nutaria pasidalinti tuščiu karstu ir, abiejų karsto dalių galus patogiai užkėlę ant suolo, juose atsigula ir užmiega.

Programoje rašoma, kad Toronto Lietuvių namų kultūrinė komisija premijavo šį veikalą 1992 metais. Veikalas šiūlaikinis. Veiksmas vyksta šių dienų Lietuvoje. Tačiau vaidinimas nėra avangardinis. Tema paprasta. Mykolas Kuprys laukia brolio, atvažiuojančio iš Amerikos, ir gailisi, kad nesugebėjo išsaugoti gimtinės trobelės. Pirmame veiksmo atrodo, kad intriga suklis apie tą trobelę. Tačiau trobelės sienos nugriauamos, Mykolui užmigęs po pasigėrimo. Tarsi autorius būtų norėjęs pasijuokti iš to sentimentalios noro išlaikyti, kas buvo. Net gimtinės pavadinimas, Varlynė, leidžia suprasti, kad neverta dėl tokios vietos sielotis. Toks autoriaus požiūris nuteikė mane nemaloniai. Ar tikrai noras išlaikyti, kas buvo, yra juokingas?

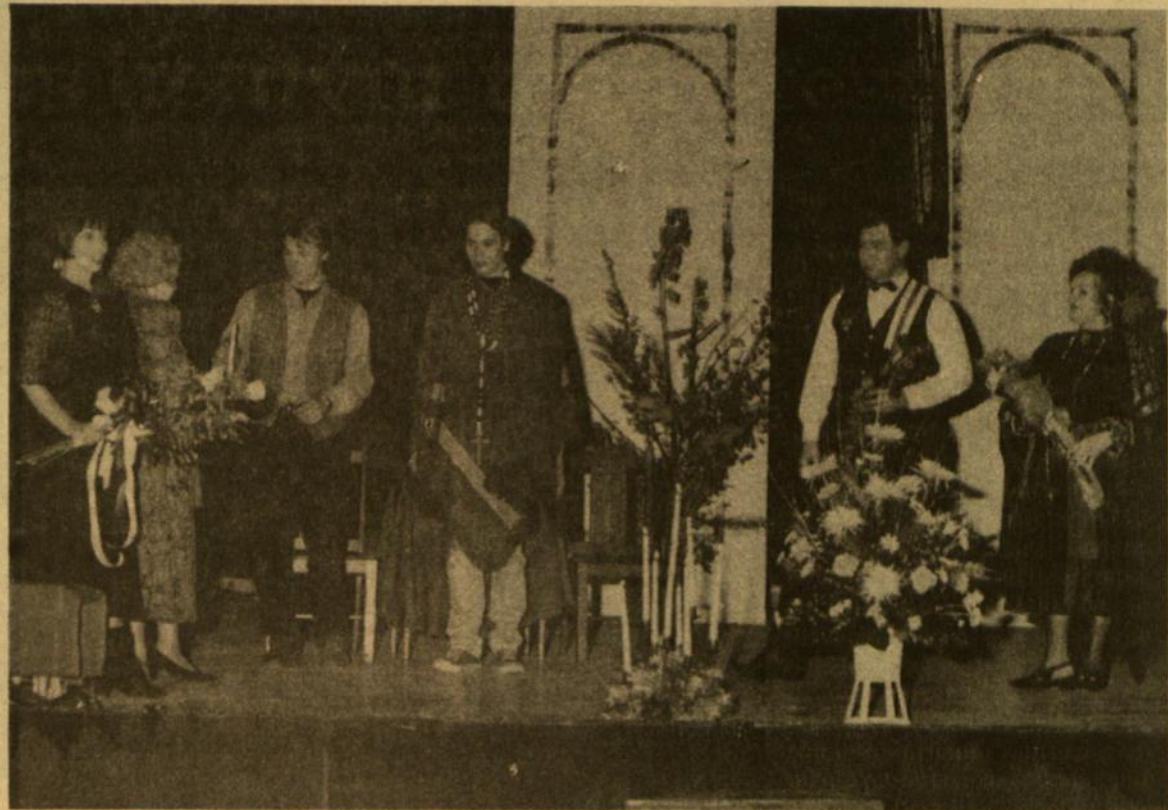
Antrame ir trečiame veiksmuose autorius pereina į kitą temą. Mykolas laukia savo brolio Jurgio iš Amerikos. Veiksmą pajavrina buitiniai vaizdeliai. Mykolo žmona Marijona parsineša didelį Jurgio siuntinį ir tada stengiasi paslėpti jį nuo smalsios kaimynės Kulšienės. Mykolas užsako daug degtinės ir net atsiritina statinę alaus brolio sutiktuvėms. Trečio veiksmo pagrindinę intrigą sukelia klaida: Mykolo sūnus Algis iš aerouosto parsiveža ne Mykolo brolių Jurgį, o kitą „amerikoną“ — Jurgį Žėbrą. Klaida greit išaiškinama ir pasirodo tikras brolis.

Komedija buvo suvaidinta sklandžiai ir įdomiai. Tačiau pats

(Nukelta į 2 psl.)

Šiame numeryje:

Sigitas Geda apie skriaudų išsakymą • Devintasis JAV ir Kanados lietuvių teatro festivalis Čikagoje • Pianistė Ieva Stružaitė Čekijoje • Užsienio lietuvių švietimo archyvas Čikagoje • Viktorijos Sakaitės eilėraščiai • A. a. kompozitorių Bronių Budriūną prisimenant • Šiaulių fotografijos muziejus • Algimanto Kezio „Chicago / Kezys“

Gėlės ir sveikinimai Čikagos „Vaidilutės“ aktoriams po jų spektaklio IX Teatro festivalyje Čikagos Jaunimo centre 1994 m. lapkričio 25 d. Iš kairės: Aldona Jurkutė, Ona

Šulaitienė, režisierius Juozas Ivanauskas, Teodoras Dobrovolskis, Aidas Palubinskas, Dalia Kučėnienė. Jono Tamuličiaus nuotrauka

Sigitas Geda

Laima Šileikytė-Hood įteikia žymenį Los Angeles Dramos sambūrio valdybos pirmininkui Vincui Dovydaičiui. Los Angeles Dramos sambūris šiais metais švenčia 40 metų veiklos sukaktį.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Paklydėlio Kunigaikščio kryžkelės

Los Angeles Dramos sambūris IX Teatro festivalyje

SAULIUS ŠIMOLIŪNAS

Neatsitiktinai lietuviai dramaturgai, pradedant Maironiu atgimimo laikais, vėliau Sruoga ir Krėvė nepriklausomybės metu ir dar vėliau Marcinkevičius sovietmečio laikotarpiu, jau nekalbant apie ne tiek pagarsėjusius rašytojus, stengėsi atrasti kažką amžino ir svarbaus lietuviškoje dvasioje istorijos verpetuose. Tuo pačiu jie atsiskė rašyti, kas jiems patiems buvo asmeniškai ir tikra. Tai galioja net genialiam Šekspyriui, kurio komedijos bei tragedijos nustelbia jo istorijas, užsakytas Anglijos karalienės Elzbietos iškelti Tudorų dinastijai ir sumenkinti ankstyvesniasias. Vis vien Šekspyro kūrybinis talentas, taip, kaip kad ir Maironio, Krėvės, Sruogos, Marcinkevičiaus dideli poetiniai sugebėjimai, suteikia bent puošnų rūbą painiai istorinei tematikai.

Beje, tai neįvyko su Edvardo Ulduko dviejų veiksmų, šešių

paveikslų žemaičių kovų sakme „Klajojančia pėda“, laimėjusia Los Angeles Dramos sambūrio skelbto konkurso I vietą ir pirmą kartą pastatyta Devintajame teatro festivalyje 1994 m. lapkričio 27 d. Čikagoje. Kas įvyko, buvo išradingas ir įaudinantis spektaklis, įgudusio ir išradingo režisieriaus pastatytas, pradedant garsais ir įspūdingu sceno-vaizdžiu bei turtingais drabužiais ir baigiant įmantrių fechtavimų, kas apipavidalino nuoseklią ir energingą vaidybą.

Nors Los Angeles Dramos sambūrio režisierius Petras Maželis, priimdamas tris premijas iš septynių už geriausius drabužius, geriausias dekoracijas ir geriausias režisūrą, pasakė, jog jam visu pirma buvo svarbu išlaikyti lietuvišką žodį, kuris šiame pastatyme buvo aiškiai ir taisyklingai ištartas, savo darbu jis parodė, jog jis yra teatrališkas visa savo esy-

be ir galėtų puikiai pastatyti net ir menkesnės vertės tekstą. Jis yra tikslus tvirtindamas, jog jam yra svarbus dramaturgo žodis ir jog jis to žodžio nesudarkys. Tačiau visa teatrinė komanda, susidedanti iš dvylikos aktorių, buvo susigrojusi ir žinojo savo vietas. Man ypač gerą įspūdį paliko metraščio skaitovė Ramunė Vitkienė (Antrajame kaime mes ją žinojom kaip Jurkūnaite), kuri, atmetusi rolės patosą, tapo šilta pašnekove, atskleidžiančia, ką mes išvysime atsivierančiuose paveiksluose.

Charakterių ir konfliktų vaizdavimas yra teatro pagrindinis uždavinys. Skirtingais laikais buvo ieškoma skirtingų sprendimų. Petro Maželio režisūroje svarbiausia spalva yra realistinė, tiesiog stanislavskiška. Jis vis gičiau ir gičiau nori išryškinti platesnius ir visapusiškesnius charakterius. Visi veikėjai kenčia ir klaidžioja. Vaidinime nematomas Mindaugas tai dedasi su žemaičiais prieš vokiečių ordiną, o vėliau dedasi su ordinu prieš žemaičius, ir vėl apsisverčia. Žemaičių kunigaikštis Treniota iš pradžių pasitiki Mindaugu, bet vėliau juo nusivilia ir jį nužudo. Vyksta įvairios intrigos, ir Treniota prisipažįsta padaręs klaidą, nužudęs Mindaugą. Ir pats Treniota tampa pasalūno auka. Visa tai yra suvelta su įvairiomis meilės istorijom. Esu tikras, kad tikroji Mindaugo ir Treniotos istorija nebuvo taip komplikuota, kaip kad šiame vaidinime ji vaizduojama.

Ar pasisekė Petrui Maželiui ir jo trupei iš Angelų miesto nugauti melodramą ir sukurti įtikinamą situaciją? Atsakymas yra teigiamas. Savo tikslia vaidybą aktoriai praplėtė savo vaidmenimis ir tapo gyvais žmonėmis. Pasauliniame globaliniame konflikte išryškėjo ne kokios ten strategijos, bet patys žmonės.

Teatro festivalio pabaigtuvių vakarą įvykusiame žymenų įteikime Los Angeles Dramos sambūris buvo specialiai pažymėtas savo 40 metų veiklos sukakties proga, tik penkeriais metais atsilikęs nuo Hamilton'o „Aukuro“. Žymenį priėmė šio teatro veteranas ir šio spektaklio aktorius Vincas Dovydaitis. Jis pasidžiau-

Devintasis teatro festivalis

(Atkelta iš 1 psl.)

veikalas man nesukėlė susidomėjimo. Nebuvo jokios ypatingos intrigos. Po pirmo veiksmo nerūpėjo, kas bus antrame. Po antro nerūpėjo, kas bus trečiame. Tai buvo malonus paprastas skerspjūvis šių laikų gyvenimo, įdomus mums, išeivijos lietuviams, tuo, kad veiklas bando truputį parodyti, kaip „jie“ reaguoja į „mus“.

Pagrindines roles, Mykolo ir Marijonos, vaidino Vytautas Štuikys ir Aldona Šikšnienė. Abu sklandžiai atliko savo vaidmenis. Štuikys net du kartus sugebėjo iššaukti publikos plojimą: pirmą kartą, kai jis ir Vidmantas Šilninkas, vaidinęs Mykolo draugą Juozapą, sudainavo dainušką gražiu duetu, o antrą kartą, kai Mykolas surišo kaklaraistį ant savo kojos ir tada užsimovė ant kaklo. Tokių komiškų vaizdelių buvo keletas, bet autorius įterpė ir rimtų užuominų, pvz., apie Sibiro trėminimus. Nesuprantu kodėl. Tokiame lengvame veikale jie buvo lyg ne vietoje.

Taip man atrodė pirmieji trys Devintojo teatro festivalio pastatymai. Gaila, kad negalėjau pamatyti Los Angeles Dramos sambūrio pastatymo. To sambūrio pastatymai praeityje visuomet būdavo įdomūs ir efektingi. Tikiu, kad ir šį kartą losangeliečiai publikos neapvylė.

gė, jog dabar sambūris turi net du režisierius — jau dešimt metų Los Angeles dirbantį Petrą Maželį, kuris teatrą pagerino, ir nuo seniau veikiantį Algį Žemaitaitį. Tai ir yra šio Devintojo teatro festivalio svarba — ne vien tik, kad jis įvyko, bet ir kad jis nė kiek neatsilikio nuo praėjusių festivalių, o kai kur net paaugo.

Iš dalies tai pareina ir dėl to, kad į lietuviškus teatrus įsijungė trečioji imigracija iš Lietuvos į Ameriką, retas iš jų neturi naujai atvykusių aktorių iš Lietuvos. Keli iš jų buvo ir Los Angeles trupėje. Tai yra viena iš nuostabiausių rūšių bendradarbiavimo tarp dviejų imigracijų, ir tai kelia viltis ateičiai.

Savo kalbose buvęs JAV Lietuvių Bendruomenės pirmininkas Vytautas Maciūnas, buvusi LB Kultūros tarybos pirmininkė Laima Šileikytė-Hood, dabartinė LB Kultūros tarybos pirmininkė Alė Keželiene ir festivalio organizatorius Petras Petrutis pabrėžė lietuviško teatro svarbą. Padėkime atskleist uždangą Dešimtajam JAV ir Kanados lietuvių teatro festivaliui 1998 metais!

Hamilton'o teatro „Aukuras“ aktorės, suvaidinusios Federico Garcia Lorca trijų veiksmų dramą „Bernardos Albos namai“. Viduryje (iš dešinės penkta) — režisierė Elena Dauguvietytė-Kudabienė, festivalyje gavusi žymenį už geriausią atliktą pagalbinį vaidmenį.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Toronto teatro „Aitvaras“ aktoriai, vaidinantys Felikso Jokubausko komediją „Paskutinis iš Varlynės“, režisuotą Algirdo Kyno. Iš kairės: Alvydas Saplys, Aldona Karosaitė, Aldona Šikšnienė, Vytautas Teseckas ir Vytautas Štuikys. Festivalio jury komisija Aldoną Šikšnienę ir Vytautą Štuikį apdovanojo geriausių aktorių žymenimis.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Ieva Stružaitė žybteli talentų kalvėje Čekijoje

EDVILAS RAUDONIKIS

Tai bus dar viena tipiška šių dienų Lietuvai istorija.

1963 metais Prahos konservatorijos profesorius V. Holzknechtui gimė idėja surengti Bedrich Smetana (1824-1884) jaunųjų pianistų konkursą, siekiant popula-

rinti garsiojo čekų kompozitoriaus kūrybą bei sudaryti dar vieną galimybę jauniems talentams greičiau pasiekti didžiąją sceną.

Per tuos dvidešimt metų ši konkursas, kuris tradiciškai rengiamas Hradec Kralove mieste rytų Čekijoje, perėjo beveik visi

garsiausi čekų atlikėjai. Konkurso rėmė, žinoma, dabar vėl savo vardą atgavusi, čekų muzikos instrumentų firma PETROF, kuriai šiemet sukanka 130 metų. Šios varžybos yra padalintos į dvi kategorijas: antroje kategorijoje dalyvauja atlikėjai iki 18 metų, o pirmoje varžosi pianistai iki 28 metų.

1994 m. lapkričio 19 d. buvo paskelbti 21-ojo konkurso pirmos kategorijos finalo rezultatai — pirmoji premija nebuvo paskirta, o vieną iš dviejų antrųjų gavo lietuvaitė Ieva Stružaitė.

Kaip po koncerto pasakojo Ieva, su didžiąja muzika ją supažindino bei stovėdama su diržu prie instrumento priverstė pamilti motiną, muzikos mokytoją. Ieva Stružaitė prieš metus pabaigė „Lietuvos talentų kalvę“ — M. K. Čiurlionio meno muzikos mokyklą. Ieva skundėsi, kad ši mokykla jai greičiau buvo ne talento, bet stiprybės „kalvė“, nes mokytojai nuolat įrodinėjo, jog ji neturi duomenų ar net yra paprasčiausiai amuzikali.

Rodos, bus klydę. Ir nors iš pažiūros ši trumpapirštė, mažučukė, tyros lietuvaitės veidu mergaitukė, anot mokytojų, labiau tiktų kokiai muzikos bibliotekai negu koncertų salėms, tikrasis leivos veidas pasirodė, atsėdus prie instrumento. Konkurso finale ji grojo Franz Lizst koncertą Nr. 1 Es dur. Sunki, temperamentinga muzika skambėjo tarsi kontrastas pirmajam išpūdžiui.

Baigusi mokyklą, ji nusprendė „bėgti iš Lietuvos“, nes tėsti

(Nukelta į 4 psl.)

Vladas Vijelkis, „Geriau juoktis negu verkti“ knygos autorius ir IX Teatro festivalio jury komisijos narys, susitikęs su aktoriumi Vitaliu Žukausku per Amerikos lietuvių teatrinės veiklos foto parodos atidarymą Jaunimo centre, Čikagoje, lapkričio 25 diena.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Vincas Dovydaitis, Anatolijus Kairys ir Fredas Prišmantas IX Teatro festivalio pabaigtuvių vakarienės metu. Rašytojas Anatolijus Kairys yra JAV ir Kanados lietuvių teatro festivalių pradininkas.

Jono Tamulaičio nuotrauka

Istorijai tarnauju. Mokslui, tiesai...

KESTUTIS PEČKUS

Pasaulio lietuvių archyvas, varkomas Lituanistikos tyrimų r studijų centro Čikagoje, vilioja ne vieną Lietuvos mokslininką. Didžiausi lituanistinių knygų ir periodikos komplektai, tvarkingai sukatologuoti fondai — neišsemiami šaltiniai plačioms filosofinėms, istorinėms ir kitoms studijoms. Atsikūrusi laisva Lietuva susipažįsta su mūsų tautiečių išskiliaisiais darbais, keliais Lietuvos varda, skaudžią netolimos jos praeities būvį ir skausmą. Ir nustembi visa tai pamatęs Pasaulio lietuvių archyve, ir norisi be atvangos semti tai, kas ne tik tau, bet ir kitiems, gyvenantiems Lietuvoje, yra dar nežinoma, bet brangu ir sava.

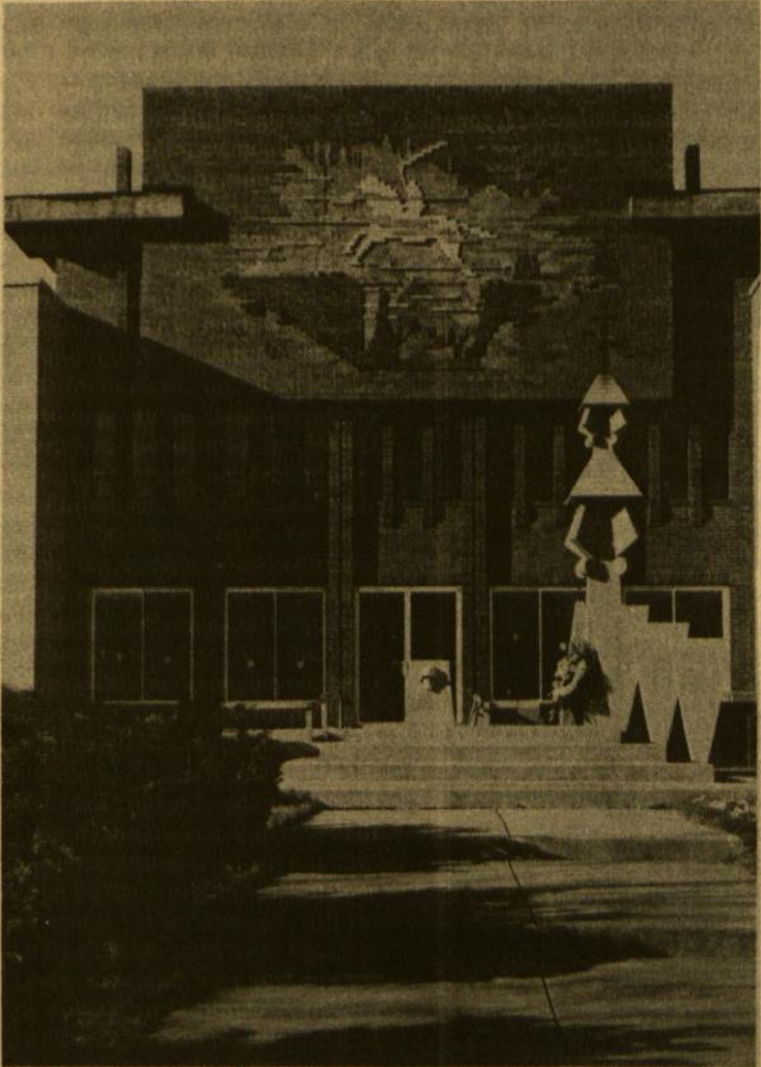
Džiaugiuos, kad Lituanistikos tyrimų ir studijų centrui padėjau tvarkyti Užsienio lietuvių švietimo archyvą, kad mačiau a.a. Česlovo Grincevičiaus, o dabar pajutau ir visų LTSC darbuotojų pastangas išsaugoti viską, kas turi neįkainojamos vertės mūsų istorijai, laisvos Lietuvos mokslui. Esu praturtėjęs naujomis žiniomis apie mažai kam dabar Lietuvoje žinomą pedagogikos istorijos faktą — lituanistinį švietimą.

Užsienio lituanistinės mokyklos užima pagarbą vietą mūsų tautos kultūros istorijoje. Politiniai Lietuvos valstybės lūžiai, gimtojo krašto netektis, brutali dvasinės kultūros prievarta nepajėgė iš svetur atsidūrusių lietuvių atimti noro mokytis ir šviestis, steigti mokyklas, jose ugdyti vaikų pagarbą ir meilę gimtajam žodžiui, kultūrai, tradicijoms.

Ištremta iš gimtojo lizdo lietuviškoji tautinė mokykla, kaip paukštis Fenikisas, nuolat pakildavo naujam skrydžiui: Rusijoje, Pirmojo pasaulinio karo metais, vėliau Sibiro ledynuose ir gulaguose, kur vaikams gimtosios kalbos užmiršti neleidė lietuviai tėvai... Prasmingos nepriklausomos Lietuvos švietimo tradicijos, kiek leido tautiečių galiybės ir jėgos, buvo tęsiamos lietuvių tremtinių mokyklose pokario Vokietijoje, Austrijoje... Lietuvių tremtinių viltys greitai sugrįžti į laisvą Lietuvą neišsipildė, bet šių mokyklų mokytojų iškvepiama meilė ir pasididžiavimą gimtine, kalba jaunimas perdavė savo vaikams ir vaikaičiams, iki šiol visuose pasaulio kraštuose dirbantiems Lietuvai. Todėl niekas negali paeigti, kad lietuvių švietimo istorijai užsienyje padėjo ir padeda lituanistinės mokyklos, kurių gyvavimo 45-metį po Antrojo pasaulinio karo minime šiais metais.

Tai akivaizdžiai parodo ir Užsienio lietuvių švietimo archyvas, kurio kaupimo ir katalogavimo iniciatoriumi buvo Lituanistikos tyrimų ir studijų centro pirmininkas profesorius dr. Jonas Račkauskas. Šį archyvą sudaro daugiau kaip 70 tūkstančių lapų, tai po Vokietijos DP stovyklų archyvo gausiausias dokumentų rinkinys.

Jei nebūtų buvę istoriko Vincento Liulevičiaus, Pasaulio lietuvių archyvo įkūrėjo ir nuo 1951 metų pirmojo šios įstaigos direktoriaus, tikro Lietuvos patrioto, Istorinės medžiagos rinkimo komisijos pirmininko, vargu ar turėtume Vokietijos DP stovyklų archyvą, kuriame randame itin svarbių žinių ir apie lietuvių tremtinių mokyklas, mokytojus, mokinius, Mykolo Židonio vadovaujamos LTB Švietimo valdybos darbą. JAV lituanistinių mokyklų istorijos rinkimu 1962 metais susirūpino JAV LB Centrinė Švietimo tarnyba ir šiam darbui paskirtas jos narys V. Binkis. Apie tai ne

Čikagos Jaunimo centro priestato detalė — Čikagos Jaunimo centre sutelktas Pasaulio lietuvių archyvas, jame veikia ir Lituanistikos tyrimų ir studijų centras. Algimanto Kezio nuotrauka

kartą buvo kalbama Mokytojų studijų savaitės Dainavoje (Manchester, Michigan) dalyviams. Taip buvo surinkta 41 JAV lituanistinės mokyklos dokumentai: laikraščių iškarpos (jų buvo daugiausia), įvairūs veiklos aprašai, dienynai, parengimų programos, kvietimai ir kita. Tai buvo tik mažas lašelįs didžiulėje jūroje. Juk buvo daug įvairių, švietimo besirūpinančių organizacijų, lituanistinės mokyklos veikė ir tebeveikia ne tik JAV, bet ir Australijoje, Kanadoje, kituose žemynuose ir valstybėse.

Lituanistikos tyrimų ir studijų centrui liepos mėnesį paskelbus *Drauge* kreipimąsi „Padėkime kaupti Užsienio lietuvių švietimo archyvą“, išsiuntus daugiau kaip du šimtus laišku lituanistinių mokyklų vedėjams, mokytojams, istorijai neabejingas žmogus. Jie perdavė daug vertingų lituanistinių mokyklų istoriją liudijančių dokumentų, vadovėlių, knygų.

Pedagoginio lituanistikos instituto įsteigėjo Domo Veličkos dokumentus Archyvui perdavė jo dukra dr. Asta Veličkaitė. Tai užsienio lituanistinio švietimo istorinei analizei labai vertinga medžiaga, parodanti ne tik Aukštesniųjų lituanistinių kursų, Pedagoginio lituanistikos instituto ištakas, bet ir iškilus lietuvių, tautos patrioto Domo Veličkos pastangas puoselėti jaunimo meilę ir pagarbą gimtajai kalbai, pasididžiavimą savo ir tautos kilme. Domo Veličkos archyvai mums įdomiausiai parodo, kad jis buvo ne tik puikus pedagogas ir oratorius (tai parodo jo kruopščiai parengti pamokų konspektai, mokymo ir vaizdumo priemonės, įvairių renginių programos ir scenarijai), bet ir puikus literatas. Manau, kad iki šiol yra aktuali 1953 metais Domo Didžiulio slapyvardžiu parašyta drama „Stulpai ant dangaus“, užsienio autorių kūrybos vertimai, dramatizuoti literatūrinių kūrinių scenarijai. Įkvėpimo šioms darbams, matyt, jis sėmėsi ir iš Stasio Santvaro lyrikos (archyvui perduoti ir keli jo ranka perrašyti Stasio Santvaro poezijos sąsiuviniai); apie jį Domas Velička Tuebingene 1947 metais apgynė diplominį darbą, kurį palankiai įvertino Pranas Skardžius ir Antanas Salys. Šio darbo keli rankraščiai ir mašin-

rašio variantai taip pat yra Švietimo archyve. Įvairiapusę Domo Veličkos lituanistinę veiklą parodo Jono Balio, Prano Skardžiaus, Vandos Sruogienės laišakai, dokumentai, parodantys jo pastangas steigiant Čikagos Lietuvių vaikų teatrą, platinant *Lietuvių enciklopediją*. Ir nuotraukos, nuotraukos... 1,141 nuotraukoje atsispindi visas Domo Veličkos laikų Pedagoginio lituanistikos instituto gyvenimas — įdomus ir didžiai prasmingas. Daugelyje nuotraukų — Domas Velička su savo auklėtiniais, tėvais, kolegomis, svečiais... Juk ir jo gyvenimas, matyt, buvo ne sau — kitiems, jo žodžio, paramos, dvasinio artumo laukiantiems.

52 bylas Pasaulio lietuvių archyvui perdavė buvęs Čikagos Aukštesniosios lituanistinės mokyklos direktorius, daugelio vadovėlių autorius Juozas Masilionis. Tai labai vertinga medžiaga mokslinių studijų autoriams. Juozas Masilionis perduoti dokumentai parodo prasmingą Čikagos ALM, „lituanistinio švietimo tvirtovės“, istoriją, jos

vadovėlių leidimo komisijos veiklą, Švietimo tarybos, Mokytojų sąjungos, Mokytojų, tėvų ir jaunimo studijų savaitių, kurių organizatoriumi ir vadovu buvo daugelį metų, darbą. Archyvui perduota jau bibliografinė retenybė tapusi Scheinfeld'e 1947 metais rotoprintu išleista trijų dalių Juozo Masilionio *Lietuvių literatūros istorija*, skirta lietuvių tremtinių gimnazijų moksleiviams.

Švietimo archyvą papildė Čikagos Kristijono Donelaičio lituanistinių mokyklų dokumentai, perduoti buvusio ilgamečio direktoriaus Juliaus Širkos. Jam dėkojame už kruopščiai surinktus visus mokyklos leidinius: vadovėlius, metraščius, pilną mokinių laikraštelio *Pirmieji žingsniai* komplektą. O Juliaus Širkos parengta *Kristijono Donelaičio lituanistinių mokyklų Čikagoje 35 metų veiklos apžvalga* įtikinamai parodo gražius mokyklų nuveiktus darbus, ten dirbusių mokytojų pasiaukojimą.

Džiaugiamės Archyve turėdami Mykolo Židonio, buvusio LTB Švietimo valdybos pirmininko, nuotraukų, oficialių dokumentų apie jo veiklą kopijų, dukros L.Židonytės ir kitų atsiminimų. Lituanistikos tyrimų ir studijų centras su viltimi tikisi sudaryti atskirą Mykolo Židonio fondą, kurį papildys, tikimės, ir artimųjų, jį pažinojusių, gauti dokumentai, nuotraukos.

I mūsų atmintį ir archyvus sugrįžo ir kiti: 1993 metais veikusi Grand Rapids, Michigan, lituanistinė mokykla, kurios dokumentus perdavė buvęs šios mokyklos mokytojas ir vedėjas V. Jonaitis. Iki šiol mokyklų veiklą Pasaulio lietuvių archyve liudijo tik 12 laikraščio iškarpų. Kuklias archyvinės žinias apie Worcester, Massachusetts, Aušros vartų lituanistinę mokyklą papildė B. Haris, atsiuntusi savo prisiminimus, mokinių rašto darbus, vaidinimų scenarijus, nuotraukas.

Didelę istorinę vertę turi Archyvui atsiųsti buvusių lituanistinių mokyklų mokytojų prisiminimai: J. Motiejūno iš Prescott, Arizona, Broniaus Krokio iš Philadelphia, Pennsylvania, Aurelijos M. Balašaitienės iš Richmond, Ohio ir daugelio kitų. Rąšytojos iš Cleveland'o, buvusios Vyskupo Motiejiaus Valančiaus lituanistinės mokyklos mokytojos Aureli-

(Nukelta į 4 psl.)

Mikalojaus Povilo Vilučio grafika

Šiandien, šešta lienį, gruodžio 10 dieną, 7:30 v.v. Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių centre, 14911 127th Street, Lemont, Illinois, atidaroma dailininko Mikalojaus Povilo Vilučio darbų paroda, vyksianti iki šių metų gruodžio 31 dienos.

Viktorija Sakaitė

* * *

maži pasauliai kartais prasilenkia,
be pykčio, neskausmingai ir ramiai
galbūt tiesiog taip lemta
tai mano šypsena Tu moki mintinai
ir mano akimis smerki ir pasveri,
tik nežinai, pats šito nežinai
mes taip toli, labai toli,
iš tikro pasiilgę vienas kito
tik Tu labai ilgai neateini,
nors tiek eilių, skirtų Tau, parašyta

* * *

tik Tu palauk,
ir aš parašysiu dar vieną eilėraštį,
visai nepanašų į tuos, kuriuos parašiau,
jame nebus vienatvės, baimės, nerimo,
viso to, kas buvo anksčiau
mes būsime trise —
Tu — aš — ir eilėraštis,
tik palauk,
aš jį būtinai parašysiu

* * *

nejaugi nesuprasi,
jei aš tokia ateisiu?
gal laukine vadinsi,
gal atiduosi saulę kraičiui?
žinau, pamatęs jūros vandeniui taškysi,
ir nuriedės sūrus lašelis skruostu...

TĖVUI, RAŠIUSIAM EILĖRAŠČIUS

atėjau visai kitokia
į Tavų akimirų pasaulį
Tu išmokai lyginti pastoviai
mudviejų keistoką supratimą
šypsosi mama, kad didelis ir mažas-kvailas
tėvas ir dukra — poetai
kai ryškės daiktai į tamsą,
savimi kartosiu Tavo džiaugsmą,
ant Tavų prisiminimų pamato
pastatysiu atradimų miestą

DU EILĖRAŠČIAI MAMAI

1.
per saldžiamiegi sapnuosis
iš delnų supintas medis
keistas*keistas Tavo šauksmas
iš miegų vaikus prikel
moteris — beprotė paukštė —
žemiškoj ugnį sudegus
svylančiais sparnais — ne rankom
skintų vaisių nuo obels

perlipsi per aukštą slenkstį —
nuo liepsnos suskilę lūpos —
pulsį prie versmės ištroškus —
po širdim ugnis gyva
iš miegų vaikai pakirde,
susidauš kelius parklupe —
nudažys medinį slenkstį
kraujo vaikiško spalva

2.
mani gandrai išskrido jau,
pamirkę saulėj kojas
kažkur ties mūsų kryžkele
tik du sparnai šakojas

iš ginčų mūsų žemiškų,
dėl šilto ir dėl šalto
išlik pastovių santykiu
tarp mėlyno ir balto

išlik eilėrašty pirmam
naivokam lig graudumo
jungtim trapia neamžina
tarp mirgančių atstumų

* * *

pasikartojimo galia,
gal atgimimo, gal vilties
ir gyvenį, eini, tikies,
nors skausmas visada šalia

gėlos vienatvė sklidina
ir smerkiančių žmonių balsai
suprast sunku — lengviau nuteist
pagiežos širdyse gana

po saule meilės ir kančios,
ir gėrio lygiai lemta jaust
ir niekas neišdrįs uždraust,
pradėti viską iš pradžios

* * *

kai nemokėjai būti piktas —
gražus džiaugsme
ieškotas pirmaikt ir surastas
palikdavai mane

dienos triukšme nuplaukia rūpesčiai
giliai skausme
vienatvės virpulį atklydę vėjai nupučia
širdim ramia

ir svetimi veidai pakeičia ilgęsi
trapia būtim
tik Tavo balso siela ilgisi
diena naktim

* * *

tylėjimas dviese ir
kavos gėrimo šventė
nesakyk, kad liūdna —
paskutinis mohikanas
gyvena mieste ir klausosi
stereo muzikos
tarp visų kalbų,
pastoviai nuobodžiaujančių žvilgsnių
nesakyk, kad pavargai,
nieko nesakyk,
geriau patylėkim

* * *

atmeni, akmenį radome rudenį
viskas išliko, saulėj nesudegė

jautėme tyliai šaltį ateinantį,
man — kantriai laukiant, Tau —
besimainant

bėgom, pajutę — ims ir užklys
į mūsų meilės baltas duris

raktą nulaužę piršto raumuo —
atviros durys — guli akmuo

* * *

tu tikrai bevardis
ir vis tiek bijai, bijai, bijai
jie nuplaks prieš minią,
spjaudys, spardys
žaidzos gėlė — gėlė — išgijai
tu tikrai bevardis.
niekieno Tu —
ženklas nerimo kaktoj,
lyg eilėraščiai pirmi, keisti
išduoti ir niekinti,
svetimų širdžių nesuprasti —
niekieno Tu

savyje Tave lyg gėlę auginu
Tu — pasaulis iš eilėraščių manų

Viktorija Sakaitė gimė 1953 metais Kelmėje, augo ir vidurinę mokyklą baigė Klaipėdoje. Literatūra mokykloje dėstė poetas — buvęs Sibiro tremtinys Paulius Drevinis. Studijavo Vilniaus universiteto Filologijos fakultete lietuvių kalbą ir literatūrą. Dešimt metų mokė vaikus lietuvių kalbos Vilnijos krašte. Savo mokytojo paskatinta, anksti pradėjo kurti eiles. Pirmą kartą eilėraščiai išspausdinti 1968 metais Klaipėdoje, vėliau pasirodavo respublikiniuose laikraščiuose ir žurnaluose.

Dabar Viktorija Sakaitė dirba muziejuje, redaguoja ir ruošia spaudai istorinius leidinius.

A. a. kompozitorius Bronius Budriūnas

Prisiminimai apie muziką Bronių Budriūną

EDMUNDAS
ARBAS-ARBAČIAUSKAS

Tėviškės sodams žydint, vieną gražią sekmadienio popietę du jauni, gražūs Kauno Konservatorijos studentai užsuko su vizitu į mūsų sodybą Karsokų kaime, Žaslių parapijoje. Vienas iš jų buvo Paparčių pasiturinčių ūkininkų sūnus Čiulada, antras — jo Kauno Konservatorijoje mokslo draugas Bronius Budriūnas. Pirmoji mūsų pažintis turėjo būti 1928 ar 1929 metais. Tuo laiku aš buvau turbūt antros klasės mokinukas Kaišiadorių progimnazijoje; apie Konservatoriją neturėjau jokio supratimo. Muzika man patiko, kai grojo kaimo muzikantai. Ypač žavėjaisi, smuiku grojant mano vyresniam draugui Edvardui Kriaučiūnui, kuris atrodė kaip čigonukas: plonas, tamsiai rudo veido, susivelusiais, garbiniuotais plaukais. Jo rankose smuikas verkdamas! Jis nepažino gaidų, grojo iš klausos tai, ką jo jautri siela jam diktavo. Mes vaikai mėgdavom klausytis Edvardo smuikavimo. Su Edvardu lankėm pradžios mokyklą, kuri buvo mano tėvo įsteigta, veikė mūsų namuose. Edvardas, būdamas vyresnis, kaimo vaikams neleisd mane skriausti. Kalbino ir mane išmokyti smuiku groti. Būnant antrojoje klasėje Kaišiadorių gimnazijoje, atsirado ir man didelis noras išmokyti smuikuot, kaip mano draugas Edvardas. Jis išnuomojo man savo smuikėlį, iki nusipirkęs savo. Parsinešęs namo, tėvams pasigyriau, kad ir aš taip gražiai smuikuosiu, kaip ir Edvardas. Deja, tėvams mano užsimojimas nepatiko. Jie galvojo, kad tai gali pakenkti mokslui, patarė smuikėlį grąžinti Edvardui. Taip ir pasibaigė mano, kaip smuikininko, karjera.

Iš mūsų Karsokų kaimo buvau pirmas eina į gimnaziją. Mano tėvai buvo stambiausi ūkininkai kaime. Sodyba apsupta didelio vaisių sodo, nauji trobesiai prie vieškelio Žasliai — Paparčiai — Kernavė. Kiekvienais metais kalėdaujantis Žaslių parapijos klebonas, su lydinčia svita, sustodavo pas mus papiegti. Taipgi įvairūs vietinės valdžios pareigūnai, kaip pienininkas, agronomas ar žemės ūkio inspektoriai, jautė pareigą mūsų namus aplankyti ar pas mus pernaktuoti. Tėvai buvo svetingi ir nuosirdūs, kaimynams vargė padėdavo. Apylinkės žmonės juos gerbė. Mano vyresnioji sesuo Aleksandra buvo baigusi žemės ūkio mokyklą, taigi tėvai padėjo vesti pavyzdinę ūkį ir veislinę gyvulininkystę. Kita sesuo — Salutė irgi buvo baigusi įvairius namų ruošos bei mezgimo kursus. Abi buvo gan gražios mergaitės; Salutė net buvo išrinkta Žaslių parapijos gražuole.

Vasarai atėjus ir mokslo atostogoms prasidėjus, apylinkės studijuojantis jaunimas apsilankydavo, suruošdami mūsų didelę sodybą pasilinksmimus ar net gegužines. Taigi vasaros atostogų metu Kauno Konservatorijos studentas Bronius Budriūnas, besilankydamas pas savo draugą Čiuladą iš Paparčių, su juo ir užvažiavo į mūsų namus. Šie du studentai buvo pavaisinti mano svetingos motinos ir seserų. Po to, ne kartą per atostogas yra lankęsis pas mus Bronius Budriūnas, buvęs net po keletą dienų. Jo sodrus balsas, niūniuojant įvairias dainas, patiko mano lyriškai nusiteikusioms motinai ir seserims.

Kartą ir mane jie pakvietė juos aplankyti Kaune. Ir kai baigiau Kaišiadorių progimnaziją, Žaslių klebono patarimu turėjau tęsti mokslą Jėzuitų gimnazijoje Kaune. Mano tėvų svajonė — gal tapsiu kunieju. Anlankęs Jėzuitus, be

Kompozitorius Bronius Budriūnas su Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos choru atlieka jo parašytą kantatą „Mano protėvių žemė“ (Bernardo Brazdžionio žodžiais).

Edmundo Arbo-Arbačiausko spalvota grafika

vargo buvau priimtas, nuo rudens turėjau įstoti. Tuo pačiu laiku aplankiau ir Kauno Technikumą, kuriame vyko registracijos patikrinamieji egzaminai. Nutariau išmėginti laimę. Egzaminus išlaikiau ir nuo rudens užsiregistruojau į Technikumą. Iš džiaugsmo aplankiau kaimyną iš Paparčių Čiuladą ir Bronių Budriūną — jie kartu gyveno ir studijavo Kauno muzikos Konservatorijoje.

Nežinau, ar iš draugiškumo, ar kad išlaikiau egzaminus į Technikumą, ar atsidėkodami už tėvų vaišingumą, buvau priimtas laimė draugiškai. Vaisėms jie mane nusivedė į garsų Kaune Urbono restoraną. Tai buvo man pirmas toks didelis siurprizas — pietauti

šaukiamame restorane. Po vieno kito stiklelio skaidriosios, pasiūtaitu labai laimingas ir sužavėtas. Grįžus iš vaisių mane pernakvino pas save, ir kitą dieną grįžau į tėviškę. Tėvams ir seserims išpasakojau savo išpučius iš Kauno.

Baigęs Konservatoriją Kaune, Bronius Budriūnas pradėjo garsėti, kaip vienas iškiliausių dirigentų, dalyvaujęs su choru gimnazijų ir tautinių švenčių koncertuose. Lietuvai atgavus Vilnių, Bronius Budriūnas tapo Vilniaus Filharmonijos choro meno vadovu ir dirigentu, taip pat Vilniaus Šv. Jono bažnyčios chorvedžiu ir vargonininku.

Karo metais jam prisireikėjo įrengti choristams suolus; jis

kreipėsi į mane. Tą paslaugą padariau per Statybos bendrovę Vilniuje. Ir gal už tai 1943 metais Šv. Jono bažnyčioje Bronius Budriūnas vargonais palydėjo mūsų santuokos iškilmes, taip pat su savo jauna žmona jis dalyvavo mūsų vestuvių pokylėje.

Išėjimoj susitikome Detroit'e, Bronius Budriūnas vadovavo Šv. Antano bažnyčios chorui. Čia jis suorganizavo jaunų, balsingų vyrų kvartetą, kurį gastroliavo po

lietuviškas kolonijas Amerikoje. Detroitiečių lietuvių Budriūnas buvo didžiai mėgiamas ir mylimas kaip chorvedys, muzikas. Mudu su žmona jį pakvietėm būti mūsų sūnaus Arimanto krikštėnė. Dar didesnė draugystė užsimėgė su Bronium Budriūnu,

mums atsikėlus į Los Angeles, California, 1957 metais. Čia jį jau radome vadovaujantį Šv. Kazimiero parapijos chorui. Taip pat ir čia jis suorganizavo, kaip aš vadinu, „Inžinierių kvartetą“. Bendros lietuviškos organizacijos ir bendri kultūriniai suėjimai suvedė mus į artimesnę draugystę.

Mano manymu, kompozitoriaus Broniaus Budriūno kūrybingiausias ir produktyviausias laikotarpis ir buvo Kalifornijoje. Čia būdamas jis sukūrė savo didžiulias kantatas — „O, Nemune“, už kurią pelnė premiją, „Mano protėvių žemė“, „Tėviškės namai“, „Lietuvos šviesos keliu“ poeto Bernardo Brazdžionio žodžiais, „Gintaro šalies baladė“ Elenos Tumienės žodžiais ir daugelį dainų, tarp jų Alės Rūtos „Šauksmą“. Savo muzikiniame repertuare Bronius Budriūnas turėjo apie 40 kūrinių — chorui fugų, variacijų, sonatų, styginių kvartetą, simfoninę poemą orkestrui, smuikui — „Rauda“. Tai talentingas ir mėgstamas muzikas, kompozitorius, dirigentas, pedagogas, didelis ramtis Šv. Kazimiero parapijos ir lietuvių bendruomenės švenčių programose.

Aš sukūriau kompozitoriaus Broniaus Budriūno šaržą, jam atliekant jo parašytą kantatą „Mano protėvių žemė“ su Los Angeles lietuvių chorui, solo partijas virtuosiškai dainuojant Birutei Dabšienėi-Vizgirdienei ir akompanuojant pianistei Raimondai Apeikytei. Reikia tikėtis, kad muzikai parašys gilesnę ir platesnę studiją apie Broniaus Budriūną inasą į lietuvių muzikos pasaulį.

Su dideliu gailėsčiu 1994 m. spalio 11 d. Šv. Kazimiero bažnyčioje atsisveikinome su didžiuoju, tautos mylimu muziku, jam iškeičiamas, po ilgesnio sveikatos sutrikimo, į Amžino Poilsio namus. Didelė netektis ne tik jo draugams, bet ir visai lietuvių tautai. Tačiau jo kūriniai skambės tautoje ir mūsų prisiminimuose.

Istorijai tarnauju...

(Atkelta iš 3 psl.)

jos M. Balašaitienės atsiųsti dokumentai sudaro atskirą minėto asmens fondą, kuriame yra ir jos prisiminimai... „Visa tai, ką dirbau ryšium su lituanistiniais švietimu, dirbau iš įgimto ir nepriklausomos Lietuvos idiegtos įsipareigojimo jausmo savo Tėvynei. Nebūčiau galėjusi gyventi su savo sąžine, jei to nebūčiau dariausi“, — šiemis Aurelijos M. Balašaitienės žodžiais tikriausiai galėtų pritarti ne vienas lituanistiniam švietimui savo sugebėjimus ir protą atidavęs mokytojas.

Vertingų dokumentų Švietimo archyvuui taip pat atsiuntė prelatas Jonas A. Kučingis iš Los Angeles, Stasys Sližys iš Dearborn, Michigan, Aleksandras Lileikis iš Norwood, Massachusetts, Apolinaras Bagdonas ir Birutė Vindašienė iš Čikagos bei daugelis kitų, kurių pavardes paminėti ir visiems padėkoti neužtektų ir kelių *Draugo* puslapių. Archyve yra beveik visi Švietimo tarybos, Mokytojų sąjungos, Čikagos Lietuvių vaikų teatro dokumentai, surinkti Kultūros fondo bei Švietimo tarybos leisti vadovėliai, sudaryti atskiri fondai, kuriame yra Australijos, Kanados lituanistinių mokyklų metraščiai, kiti dokumentai: mokslinių publikacijų apie lituanistinį švietimą, spausdintų Lietuvoje ir JAV, kopijos. Australijos lietuvių laikraščiu *Mūsų pastogė* išspausdinus šių eilučių autorias straipsnių apie tvarkomą Užsienio lietuvių švietimo archyvą, atsiliepė V. Aglinskis, pažadėjęs atsiųsti daug vertingų dokumentų. Tikimės, kad tokių lituanistinio švietimo istorijai neabejingų žmonių atsiras ir daugiau.

Archyva papildys ir šių eilučių autorius į magnetofono juostelę

įrašyti pokalbiai su lituanistiniam švietimui pasišventusiais žmonėmis: a.a. Aleksandru Dunduliu, Danute Bindokiene, Juozu Plaču, J. Vaičekoniu, Juozu Masilioniu, Stase Petersoniene, dr. Marija Paplauskienė-Ramūnienė, Ottawa Vinco Kudirkos lituanistinės mokyklos vedėja R. Kličiene ir kitais.

„Puikų darbą dirbant, geriausios Jums sėkmės!“ — pradedant tvarkyti PLA Švietimo archyvą Lituanistikos tyrimų ir studijų centro darbuotojams ir talkininkams linkėjo Bronius Krokys. Atliktas didžiulis darbas, prie kurio bus nuolat grįžtama — archyva papildant nauja medžiaga (tikimės greitai laiku iš dr. Marijos Paplauskienės-Ramūnienės gauti jos vyro prof. dr. Antano Paplausko-Ramūno dokumentus), ji analizuojant, semiant išminties naujoms mokslinėms studijoms ir darbams. Ir jo vieta čia, Čikagoje, Pasaulio lietuvių archyve, tvarkomam Lituanistikos tyrimų ir studijų centro darbuotojų ir jo pirmininko prof. Jono Račkausko pastangomis ir su didžiule meile ir pagarba kiekvienam dokumentui, knygai, periodikos leidiniui. Tenedidžiausia piktis liežuviai, kalbėję apie tariamą dokumentų išvežimą į Lietuvą, jų švaistymą, linkęję — būkim atvirai! — nesėkmės šiame darbe, ištroškę po savo stogu turėti tai, kas ne jiems priklauso. Ach, tas lietuviškas pavydas, tas kito gero norėjimas!

Jūs pamenat Justino Marcinkevičiaus „Mindaugą“? O Baltų jo Juodojo metraštininkų ginčą?

Istorijai tarnauju. Mokslui, tiesai, Ir būsimom kartom — tegu sužino Jos tiesą apie mus.

Šie Baltų metraštininko žodžiai tarsi ir Pasaulio lietuvių archyvo gyvavimo prasmę ir tikslą nusako.

Ieva Stružaitė Čekijoje

(Atkelta iš 2 psl.)

studijas Vilniaus muzikos akademijoje, kur nemažai dėstytojų yra iš tos pačios M. K. Čiurlionio mokyklos, jai pasirodė beprasmiška.

Liko tradicinis būdas kaip pratęsti studijas — susirasti vietą užsienyje. Taip savo laimę bando nemaža dalis panašaus likimo Lietuvos jaunimo.

Buvo parašyta daug laišku, atsakymas atėjo iš Norvegijos, Oslo muzikos instituto. Bet čia vėl problema — už studijas reikia mokėti apie 60 tūkstančių norvegiskų kronų (apie 10 tūkstančių JAV dolerių). Lietuvoje rekas kuris gali iš savo kišenės totius pinigų mokslams sukrapštyti. Pinigų teko eiti prašyti. Laimė bandyta George Soros įsteigtame Atviros Lietuvos fonde, paskui pas žinomą Lietuvoje mecenatą A. Šaltį, Šarūno Marčiulionio fonde.

Bet kas gi parems žmogų, kuris laikomas amuzikaliu. Žinoma, kad niekas.

Tada Ievos Stružaitės tėvai ryžosi parduoti savo trijų kambarių butą Vilniaus senamiestyje (butas šių dienų Lietuvoje yra kone brangiausias turtas), persikeldami į vieno kambario išnuomotą, ir taip leisti dukrai toliau ugdyti talentą. Ne veltui sakoma, kad tėvai vaikus pažįsta geriausiai — jie tikėjo Ievos sėkme.

BIRŽISKŲ ATMINIMAS

Viešniuose (Lietuva, Akmenės rajonas) pagal skulptoriaus C. Pečiuko ir architekto I. Paliukačio projektą pradėtas statyti paminklas broliams Biržiskoms. Tai trijų lygių kompozicija, prasidedanti profesorių Mykolo, Vaclovo ir Viktoro figūrų fragmentais, virš jų — tėvai, o pačiame viršuje — Viešnių herbas.

naudodamas tos srities specialistų patarimais. Lietuvos ir užsienio fotografai Šulskytės projektą palaiko. Atsiskyrimo klausimą svarstant, Lietuvos ryte konkretų patarimą davė istorijos mokslų daktaras, docentas, Europos foto-

grafijos istorijos asociacijos narys Virgilijus Juodakis: „Manau, kad galima būtų Fotografijos muziejui išduoti normalų suaugusio žmogaus dokumentą ir panaikinti abejotinos kompetencijos globą“.

Gruodžio 17 dieną, šeštadienį, Chicago Museum of Architecture and Design, isikūrus 6 North Michigan Avenue, rengia naujos Algimanto Kezio knygos *Chicago-Kezys* pristatymą visuomenei. Ši knyga — tai prieš dešimtmetį autorių išgarsinusios fotografijų kolekcijos antrosios, papildyta laida. Čikagos fotografijoje Algimantas Kezys architektūriškai įdomiausias miesto vietas parodo pro savo — esteto ir abstrakcionisto — objektyvą. Architektūros ir dizaino muziejuje autorius pasirašinėjęs knygas šeštadienį, gruodžio 17 dieną, nuo 3 val. po pietų. Ta pačia proga muziejuje bus atidaryta Algimanto Kezio fotoparoda, kuri veiks iki gruodžio 31 dienos.

Danas Lapkus

Iš Šiaulių Fotografijos muziejaus veiklos

KAZYS DAUGĖLA

Energingos vedėjos Reginos Šulskytės (su pagalbininkėmis) tvarkomas Fotografijos muziejus Šiauliuose sudarė ir vykdo tokių parodų grafiką, kurio bet kokia panaši įstaiga galėtų pavydėti. Muziejaus patalpose (Vilniaus gatvė 140) yra dvi parodų salės, kuriose vienu metu rodomos dvi atskiros ekspozicijos, trunkančios nuo dviejų iki keturių savaičių. Apie tų parodų ir autorių gausumą galima spręsti iš tokio pastarojo pusmečio parodų grafiko:

— liepa — Antano Sutkaus fotoparoda „Pasaulio lietuviai“
— spalvotų fotografijų paroda — „Šeima — 94“
— rugpjūtis — Tautodailininkų Algio ir Audronės Zibalių tapybos, mezzinijų paroda („Aušros“ muziejaus prašymu)
— S. Adomavičiaus (Plungė) „Automobilis ir medicina“
— rugsėjis — V. Braunso, A. Arzanovskio, J. Zigurso, M. Krumišno (Ryga) fotoparoda
— A. Jansono (Ryga) fotoparoda
— spalio — A. Ostasenkovo (Šiauliai) ir E. Wiesner fotoparoda „Olandijos vaizdai“
— M. Hanike (Belgija) fotoaktų paroda „Eva“.

lapkritis — Japonų kompiuterinė grafika. Autorius Tariko Ozava.

— R. Parafinavičiaus (Šiauliai) fotoparoda
— gruodis — V. Dichavičienės (Vilnius) fotoportretai.
— Fotografijų paroda „Gamta — visų namai“.

Lietuvių rašytojų sąjungos suvažiavimas

Lietuvių rašytojų sąjungos suvažiavimas vyks ateinantį penktadienį, gruodžio 16 dieną Vilniuje, Menininkų rūmuose (Simono Daukanto aikštė 3/8). Dalyvių registracija — nuo 8 valandos. Suvažiavimo pradžia — 10 valandą.

Rytiniai suvažiavimo posėdžiai vyks nuo 10 v. r. iki 12:45 v. p. p. Pietūs — 1:2 v. p. p. Vakariniai posėdžiai bus 2:15 — 4 v. p. p. ir 4:15 — 6 v. p. Baigiamasis suvažiavimo posėdis — 6:30 v. v.

ATITAIŠYMAS

I „Pokalbį su Emanueliu Zingeriu“ (1994 m. lapkričio 26 d. *Draugo* kultūriniam priede) įsivėlė nedidelė, bet svarbi klaidelė. Sakinyje „Zingeris neigiamai reaguavo į JAV dienraštįje *Boston Globe* išspausdintą ir vienašališkai sutrumpintą pasisakymą 'karo nusikaltimais' apkaltinto Boston' gyventinio Aleksandro Lileikio klausimu“ turėjo pasipildyti žodeliu „jo“ — ta sakinio dalis turėjo skambėti: „sutrumpintą jo pasisakymą...“ *Boston Globe* korespondentas Emanuelio Zingerio jam duotą komentarą sutrumpino ir vienašališkai iškreipė.